

УДК 330.131

П. Г. ПЕРЕРВА, А. В. КРАВЧУК
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті розглянуто сутність економічної категорії «ефективність», яка є визначальним показником розвитку та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та служить орієнтиром для прийняття управлінських рішень. Відсутність однозначного трактування категорії «ефективність» робить дану проблему актуальною та свідчить про важливість даної категорії. У статті проведено дослідження та аналіз визначення ефективності як економічної категорії, економічне ідентифікування термінів «ефективність», «результативність», «економічність» та «продуктивність». Узагальнено трактування науковців, шляхом надання авторських визначень економічних категорій. Наведений взаємозв'язок економічних категорій «ефективність», «результативність», «економічність» та «продуктивність».

Ключові слова: ефективність, результативність, економічність, продуктивність, економічна категорія, взаємозв'язок.

П. Г. ПЕРЕРВА, А. В. КРАВЧУК
ЭФФЕКТИВНОСТЬ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье рассмотрена сущность экономической категории «эффективность», которая является определяющим показателем развития и конкурентоспособности предприятия и служит ориентиром для принятия управленческих решений. Отсутствие однозначной трактовки категории «эффективность» делает данную проблему актуальной и свидетельствует о важности данной категории. В статье проведено исследование и анализ определения эффективности как экономической категории, экономическая идентификация терминов «эффективность», «результативность», «экономичность» и «производительность». Обобщено трактование ученых, путем предоставления авторских определенных экономических категорий. Приведена взаимосвязь экономических категорий «эффективность», «результативность», «экономичность» и «производительность».

Ключевые слова: эффективность, результативность, экономичность, производительность, экономическая категория, взаимосвязь.

P. G. PERERVA, A. V. KRAVCHUK
EFFICIENCY AS AN ECONOMIC CATEGORY

The paper considers an essence of the economic category "efficiency", which is a determining indicator of a development and competitiveness of an enterprise and serves as a reference point for making managerial decisions. The lack of unambiguous interpretation of the category "efficiency" makes this problem relevant and indicates an importance of this category. In the paper the research and analysis of the definition of efficiency as an economic category, economic identification of the terms "efficiency", "effectiveness", "cost-effectiveness" and "productivity" are conducted. The treatment of scientists is generalized by providing author definitions of economic categories. The relationship between the economic categories "efficiency", "effectiveness", "cost-effectiveness" and "productivity" are presented.

Keywords: efficiency, effectiveness, cost-effectiveness, productivity, economic category, interrelation.

Вступ. У сучасних умовах успіх будь-якого підприємства визначається рівнем його економічної ефективності, оскільки ефективність є ключовим показником результативності як окремих виробничих об'єктів, так і національної економіки в цілому. Поняття «ефективність» являється найпоширенішим та найбільш використовуваним терміном в різних сферах суспільної діяльності. Однак відсутність однозначного трактування поняття категорії «ефективність» робить дану проблему актуальною та необхідною для подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутності та поняттю ефективності, як економічної категорії приділяли увагу як класики, так і вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, такі як Макконнелл К. Р., С. Л. Брю, Дж. Кейнс, Квентин Графтон, Дейл Сквірес, Кевін Дж. Фокс, А. В. Череп, А. О. Гупало, Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Є. Б. Стародубцева, К. Ю. Білецька, Х. В. Кравченко, Д. С. Огороков, Т. С. Морщенок, О. М. Біляк, В. О. Літвінова, В. В. Щербатюк, М. А. Полегенька, Т. А. Говорушко, В. І. Осипов, Ю. Г. Ємець, П. Н. Угланов, М. В. Братанич, Т. В. Полозова [1-18] та ін.

Однак, треба зазначити, що не зважаючи на велику кількість наукових праць, питання визначення ефективності як економічної категорії залишається недостатньо дослідженим, відкритим та дискусійним, потребує подальшого вивчення та

вдосконалення.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження та аналіз сутності поняття «ефективність» та узагальнення визначень науковців, шляхом надання авторського визначення ефективності як економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Функціонуючи в умовах ринкових відносин, сучасні виробничі системи перебувають під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на їх ефективність. Тому ефективність є індикатором та визначальним показником розвитку та конкурентоспроможності будь-якого підприємства та суб'єкта господарювання, який служить орієнтиром для прийняття управлінських рішень [19-23].

Поруч з терміном «ефективність» часто використовуються як синоніми близькі за економічною сутністю, але зовсім не тотожні такі терміни, як «результативність», «економічність» та «продуктивність». Виходячи з цього, виникає завдання більш точного економічного ідентифікування даних термінів, їх певних розмежувань в економічному сенсі.

Поняття «ефективність» часто ідентифікують як «результативність», це пов'язано з тим, що «ефективність» від латинського «efectus» означає результат, результативність, дієвість. Тому для більш чіткого розуміння та розмежування даних термінів, пропонуємо розглянути визначення

«результативність» різними авторами (табл.1).

Таблиця 1 – Визначення терміну «результативність» різними авторами

Автор	Визначення
Т. Ф. Косянчук, Ю. Г. Галкіна [24]	Результативність – продуктивність системи виробництва і обслуговування, під якою розуміють ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) при виробництві різноманітних товарів та послуг.
О. І. Момот, А. О. Демченко [25]	Під результативністю організації розуміється її здатність досягти встановлених зовнішніх цілей, націленість на те, щоб усі її організаційні рішення і дії відповідали критеріям, встановленими зовнішнім середовищем.
А. О. Гупало [5]	Результативність – дієвість, плідність виконання робіт при чітко визначених цілях та планах.
А. Б. Панкратов [26]	Результативність – це соціально-економічна категорія, що відображає результат взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин постіндустріального суспільства, яка в першу чергу характеризується ступенем соціальної відповідальності бізнесу, а також рівнем ефективності праці.
С. М. Васін, О. А. Мамонова [27]	Результативність – співвідношення результату з цілями, ідеалами або потребами.
Ю. А. Лимарева, П. В. Лимарев [28]	Результативність – досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах і мінімальних ресурсах.
А. Б. Коган, Н. П. Болдирева [29]	Результативність – відносний показник, який характеризує ступінь досягнення суб'єктом економіки поставленої мети в одній і / або декількох сферах і всієї його господарської діяльності в певний момент часу.

Дослідження вищенаведених визначень різними авторами дозволяє прийти висновку, що термін «результативність» трактується по-різному та неоднозначно. Наприклад, Т. Ф. Косянчук, Ю. Г. Галкіна [24] розуміють «результативність», як «ефективне використання ресурсів», однак, ми вважаємо, що було б доречним доповнити дане

визначення тим, що «результативність» – це ще й здатність досягнення встановлених цілей. Про що каже визначення О. І. Момот та А. О. Демченко [25], за словами яких «результативність» – це показник здатності організації досягти встановлених цілей та відповідність усіх її організаційних рішень та дій критеріям, встановлених зовнішнім середовищем. А. Б. Коган та Н. П. Болдирева також відмічають, що «результативність» характеризується ступенем «досягнення суб'єктом економіки поставленої мети» [29]. Об'єднуючим визначенням можна вважати трактування «результативності» автором А. О. Гупало, який висвітлює даний термін як через ефективне використання ресурсів, так і через досягнення цілей, а саме: «Результативність – дієвість, плідність виконання робіт при чітко визначених цілях та планах» [5].

С. М. Васін, О. А. Мамонова [27] висвітлюють результативність через «співвідношення результату з цілями», коли А. Б. Панкратов стверджує, що результативність «відображає результат взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин» та характеризується «рівнем ефективності» [26]. Ю. А. Лимарева, П. В. Лимарев пов'язують це поняття з досягненням «максимальних результатів при мінімальних витратах і мінімальних ресурсах» [28], що робить дане трактування схожим на визначення деякими авторами економічної категорії «ефективність».

Проаналізувавши визначення терміну «результативність» різними авторами, ми прийшли висновку, що результативність – це економічна категорія, яка характеризується співвідношенням фактичного і планового ефектів та відображає ступінь досягнення поставленої мети, за рахунок ефективного використання ресурсів.

Наступним ми пропонуємо розглянути термін «економічність», який часто ідентифікується як синонім до терміну «ефективність».

Наприклад, К. В. Смірнова, А. М. Спіріна висвітлюють визначення терміну «економічність» як вирішення стратегічного завдання вибору такої комбінації ресурсів необхідної якості в заданий термін, при якій мінімізуються витрати при цільовому результаті [30].

Можна погодитися з думкою Т. Г. Агієвич та Т. А. Даєвої [31], що «поняття економічності передбачає зниження витрат на ресурси, але не на шкоду результативності та раціональності управління». Тобто обов'язковим критерієм економічності є несуперечливість результативній діяльності суб'єкта господарювання.

На нашу думку, було б доречним надати наступне визначення даного терміну. Економічність – це рівень економії такої комбінації ресурсів, при якій мінімізуються витрати для досягнення певного результату, вказуючого на позитивну динаміку розвитку суб'єкта господарювання.

Ще один термін, який часто зустрічається в якості синоніма категорії «ефективність», особливо в зарубіжній літературі, являється «продуктивність». Як правило, продуктивність часто пов'язується з

застосовуваними технологіями, тобто чим більш розвинуті та інноваційні технології на підприємстві, тим вище продуктивність. Дослідивши визначення даного терміну різними авторами-науковцями, ми прийшли висновку, що серед них не існує єдиного розуміння сутності поняття «продуктивність».

Так О. І. Тишугіна, А. В. Михайлов відмічають, що «продуктивність – це оцінка кожного з ресурсів по його вкладу в отримання загального результату» [32]. Тобто даний показник відображає рівень впливу кожного елементу на кінцевий результат поставленої мети. В своїй роботі Т. Ф. Косянчук та Ю. Г. Галкіна описують «продуктивність», як «ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) при виробництві різноманітних товарів та послуг» [24]. Л. В. Капінус вважає категорію «продуктивність» показником, який «характеризує випуск продукції в розрахунку на одиницю використаних ресурсів, інших факторів виробництва» [33]. Слід зазначити, що використання ресурсів повинно мати позитивний вплив на кінцевий результат, тобто бути ефективним.

Таким чином, з вищесказаного можна зробити висновок, що «продуктивність» – це показник рівня впливу кожного елементу або ресурсу на кінцевий результат поставленої мети, який характеризує результативну та ефективну діяльність суб'єкта господарювання.

Запорука успіху будь-якого підприємства полягає в постійному підвищенні ефективності, результативності, продуктивності та економічності його діяльності, а також у вдосконаленні методів, засобів та заходів на їх підвищення. Визначення економічної ефективності допомагає дати оцінку результативності використаних ресурсів, розробити план дій та стратегію подальшого розвитку підприємства. Але перед тим, як переходити до розрахунку і оцінки ефективності, перш за все необхідно розібратися в самому визначенні даного поняття.

Для більш детального дослідження поняття «ефективність», доцільним буде розглянути трактування даної економічної категорії різними авторами-науковцями, які представлені в табл. 2. Трактування поняття «ефективність» різними авторами можна розділити на наступні три групи:

1. Ефективність, як відношення «витрати-результат».
2. Ефективність, як досягнення максимального ефекту при мінімальних затратах ресурсів.
3. Ефективність, як результативність діяльності.

При цьому, слід звернути увагу, що деякі автори відносять «ефективність» до однієї конкретної групи, а деякі дають визначення, комбінуючи ці групи.

Як видно з таблиці, сучасні науковці розглядають поняття ефективність в різних аспектах. Одні автори визначають ефективність як співвідношення затрат та результату, інші як досягнення максимального ефекту при мінімальних затратах ресурсів.

Таблиця 2 – Визначення категорії «ефективність» різними авторами-дослідниками

Визначення	Автори
Ефективність, як відношення «витрати-результат»	Дж. Кейнс [2], К. Ю. Білецька [7], Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Є. Б. Стародубцева [6], А. О. Гупало [5], Х. В. Кравченко [8], Т. С. Морщенок, О. М. Біляк [10]
Ефективність, як досягнення максимального ефекту при мінімальних затратах ресурсів.	Макконнелл К. Р., С. Л. Брю [1], А. В. Череп [4], Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Є. Б. Стародубцева [6], Д. С. О कोरोков [9], Р. Квентин Графтон, Дейл Сквірес, Кевін Дж. Фокс [3], В. О. Літвінова [11], В. В. Щербатюк [12], М. А. Полегенька [13]
Ефективність, як результативність діяльності	Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Є. Б. Стародубцева [6], А. О. Гупало [5], Х. В. Кравченко [8], Д. С. О कोरोков [9], Т. С. Морщенок, О. М. Біляк [10], В. В. Щербатюк [12], Т. А. Говорушко [14], В. І. Осипов [15], Ю. Г. Ємець [16], П. Н. Угланов [17], М. В. Братанич, Т. В. Полозова [18]

Наприклад, такі відомі класики економічної теорії, як К. Р. Макконнелл та С. Л. Брю трактують категорію економічної ефективності через відношення «витрати-випуск»: «Економічна ефективність досягається коли будь-які необхідні товари і послуги виробляються з найменшими витратами» [1]. На думку Дж. Кейнса відношення між очікуваним доходом та ціною виробництва дає ефективність [2]. Треба зауважити, що визначення вчених-класиків дають підґрунтя для формульного розрахунку ефективності та недостатньо розкривають зміст поняття ефективності, не охоплюючи інші важливі аспекти, такі як комплексність, результативність, економічність та ін.

Поділяючи думку з провідними економістами-класиками А. В. Череп пропонує розуміти ефективність, як «максимальну вигоду, яку можна отримати при мінімальних затратах в процесі економічної діяльності з урахуванням додаткових умов, які мають місце в момент визначення ефективності відповідного господарського заходу» [4]. Мінімізація витрат або максимізація результатів не характеризує поняття ефективності в повній мірі, отже дане визначення не є повним.

Автори «Сучасного економічного словника» Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Є. Б. Стародубцева вказують, що «ефективність – це результативність економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, результату до витрат факторів, ресурсів, який зумовив отримання цього результату; досягнення найбільшого обсягу виробництва із застосуванням наявної обмеженої кількості ресурсів або забезпечення заданого випуску при мінімальних витратах» [6]. В якості недоліка даного визначення слід зазначити, що ефективність – це не тільки раціональне використання ресурсів, для

досягнення встановлених цілей з найменшими витратами, але й комплексний показник позитивної економічної результативної діяльності.

К. Ю. Білецька [7] та А. О. Гупало [5] дуже схоже трактують цю категорію як відношення ефекту до витрат, яке показує певний результат діяльності підприємства, але також не вказують на комплексну оцінку результатів діяльності суб'єктів ринкової економіки. Х. В. Кравченко доповнює визначення тим, що ефективність є ще й мірою, здатною приносити корисний ефект [8].

На думку Д. С. Окорокова, «ефективність характеризує сутність розширеного виробництва, інакше кажучи, ступінь досягнення поставлених цілей та задач, поставлених підприємством, притаманних розширеному виробництву: зменшення обсягів витрат виробничих ресурсів; збільшення обсягів продукції, що випускається і її здешевлення» [9]. Слід зауважити, що дане трактування категорії «ефективність» є вузьким та не є універсальним за рахунок акцентування автором на підприємствах з розширеним виробництвом.

Т. С. Морщенок та О. М. Біляк, на нашу думку, дають більш повне визначення, висвітлюючи ефективність не тільки як відношення затрат та результату, але й як оцінку цього результату, а саме: «ефективність є багатоаспектним і складним економічним поняттям, під яким розуміють: по-перше, результативність діяльності (процесу, проекту, реалізації заходів), що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату; по-друге, комплексну оцінку результатів використання всіх видів ресурсів; по-третє, міру досягнення поставлених цілей» [10]. Але, треба зауважити, що відсутність констатування, що ефективність є позитивним показником дає право вважати дане трактування неповним.

Р. Квентин Графтон, Дейл Сквірес та Кевін Дж. Фокс вважають, що «економічна ефективність – це здатність фірми виробляти певну кількість продукції за мінімальними витратами завдяки як технічній ефективності, так і ефективному розподілу ресурсів» [3]. Багато вітчизняних економістів розділяють цю думку. Наприклад, В. О. Літвінова [11], В. В. Щербатюк [12], М. А. Полегенька [13] також висвітлюють ефективність, як максимальний обсяг виробництва товарів і послуг з використанням мінімальної вартості ресурсів та що ефективність спрямована на те, щоб з найменшими затратами ресурсів досягти максимального ефекту. Т. А. Говорушко дотримується думки, що ефективність являє собою узагальнюючий показник, форму виробничих відносин, який в «сукупності характеризує економічний лад у цілому» [14].

Недоліком цих визначень, ми вважаємо те, що вони не характеризують «ефективність» з позиції досягнення мети, не вказують на міру досягнення поставлених цілей та задач підприємства, хоча функція досягнення мети є досить важливим аспектом при визначенні ефективності.

Ефективність характеризується не тільки параметрами виробництва через відношення «витрати-ефект», але й на думку В. І. Осипова «відображає здатність підприємства забезпечувати відтворення витрат, пов'язаних з виробництвом, а також накопичень, необхідних для вирішення інвестиційних, інноваційних, соціальних, екологічних та інших завдань розвитку виробничої сфери підприємства» [15]. Обґрунтованим та доцільним рішенням в даному визначенні є виділення інвестиційних, інноваційних, екологічних та інших завдань в окрему форму прояву ефективності. Однак, ми вважаємо, найбільш повним було б визначення із зазначенням того, що ефективність є показником співвідношення ефекту та витрат.

Ю. Г. Ємець наводить визначення ефективності як «характеристику можливостей підприємства, його здатність діяти з визначеним рівнем результативності» [16].

За словами П. Н. Угланова «ефективність є відношення по сукупній кінцевій результативності суспільного виробництва» [17]. Доповнює визначення економічної категорії пропонують М. В. Братанич та Т. В. Полозова, трактуючи ефективність як «відносний показник, який характеризується динамічністю та висвітлює результативність діяльності з використання ресурсів для досягнення поставленої мети на релевантному проміжку» [18]. На нашу думку, визначення даними авторами являються не повними, тому що результативність не завжди представляє собою позитивний ефект та не завжди являється позитивною величиною, на відміну від ефективності.

Отже, проаналізувавши існуючі визначення ефективності, як економічної категорії, можна зробити висновок, що не існує єдиного підходу щодо визначення сутності даного поняття. Та варто зазначити, що будь-яке існуюче визначення ефективності має право на існування, оскільки дозволяє розглядати та вивчати цю категорію з різних боків. На нашу думку, найбільш повним та точним буде наступне визначення ефективності, як економічної категорії: «ефективність» – це комплексний показник позитивної економічної результативної діяльності, який характеризується найбільш оптимальним відношенням отриманого ефекту чи результату до витрачених ресурсів, з метою досягнення поставлених цілей.

Ефективність визначається рівнем економічної обґрунтованості і результативністю на основі економічного і продуктивного перетворення ресурсів в результат, в процесі досягнення поставлених цілей підприємства. В зв'язку з цим, результативність, економічність та продуктивність можна інтерпретувати як критерії ефективності у вигляді рис. 1.

Рисунок 1 – Взаємозв'язок економічних категорій «ефективність», «результативність», «економічність» та «продуктивність»

На нашу думку, більш точно економічне ідентифікування даних термінів та їх розмежування в економічному сенсі можна виконати з використанням схеми «входу-виходу», принципова сутність якої представлена на рис.2.

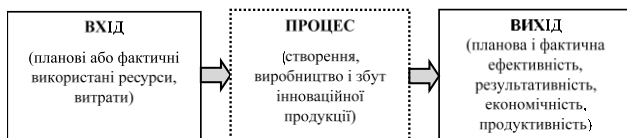

Рисунок 2 – Економічна інтерпретація ефективності з використанням схеми входу – виходу»

Використовуючи економічну інтерпретацію ефективності з використанням схеми входу - виходу, можемо сформулювати визначення розглянутих понять наступним чином.

1. Ефективність – економічна категорія, яка визначає співвідношення входу (витрат, ресурсів) з виходом (ефектом, досягнутим за рахунок використання витрат (ресурсів) на вході в систему). Аналітична модель для розрахунку ефективності має в даному випадку такий вигляд:

$$E = \frac{B_2 - B_1}{B_1} = \frac{Ef}{B_1} \quad (1)$$

де E – ефективність;
 B_2 – вихід;
 B_1 – вхід;
 Ef – ефект.

2. Результативність – характеризує ступінь досягнення запланованого результату, тобто співвідношення фактичного і планового виходу (фактичного і планового ефектів). Аналітична модель для розрахунку результативності має в даному випадку такий вигляд:

$$P = \frac{B_{2\text{факт}}}{B_{2\text{план}}} \quad (2)$$

де P – результативність;
 $B_{2\text{факт}}$ – фактичний вихід;
 $B_{2\text{план}}$ – плановий вихід.

3. Продуктивність – економічний зміст характеризується відношенням отриманих кінцевих результатів, кількості продукції (вихід) у натуральному вираженні до витрачених ресурсів (вхід).

$$\Pi = \frac{B_2}{B_1} = \frac{ТП_{\text{вир}}}{P_{\text{вик}}} \quad (3)$$

де Π – продуктивність;
 B_2 – вихід;
 B_1 – вхід;
 $ТП_{\text{вир}}$ – вироблені товари та послуги;
 $P_{\text{вик}}$ – використані ресурси.

4. Економічність – характеризує рівень економії вхідних витрат (ресурсів), використаних для досягнення результату (виходу). Економічність може бути обумовлена економією при закупівлі вхідних ресурсів (придбання вхідних ресурсів за цінами нижче запланованих) і економією при використанні ресурсів (використання меншої кількості ресурсів в натуральному вимірі при досягненні виходу, ніж заплановано). Аналітична модель для розрахунку економічності має в даному випадку такий вигляд:

$$Ek = \frac{P_{\text{ек.в.}}}{P_{\text{план.в.в.}}} = \frac{B_{\text{план}} - B_{\text{факт}}}{B_{\text{план}}} \quad (4)$$

де Ek – економічність;
 $P_{\text{ек.в.}}$ – економія вхідних ресурсів;
 $P_{\text{план.в.в.}}$ – планова вартість вхідних ресурсів;
 $B_{\text{факт}}$ – фактичний вхід;
 $B_{\text{план}}$ – плановий вхід.

Виходячи з викладеного, слід підтримати думку В. О. Літвінової про те, що «результативність» – перетворена форма «ефективності» [11]. У тому випадку, коли необхідно оцінити ступінь досягнення результату, ефективність приймає форму «результативності», тоді ж, коли мова йде про мінімізацію ресурсів, можна говорити про «економічність», а рівень впливу кожного ресурсу на кінцевий результат представляє собою «продуктивність» [34].

Висновки. Економічна категорія «ефективність» відіграє ключову роль в діяльності та функціонуванні підприємств, організацій та суб'єктів господарювання та є основним узагальнюючим показником оцінки їх діяльності. В сучасній літературі автори-науковці не дають єдиного визначення даному терміну, хоча для проведення економічної оцінки ефективності важливо розуміти, що являє собою поняття «ефективність».

Однак поруч з категорією «ефективність» часто використовуються як синоніми такі терміни, як «результативність», «економічність» та «продуктивність». Тому в роботі були розглянуті вищенаведені терміни та в результаті аналізу ідентифіковані їх певні економічні розмежування. Ми прийшли висновку, що дані поняття є близькими за економічною сутністю, але зовсім не тотожними.

Здійснивши дослідження та аналіз сутності зазначених понять, в даній роботі ми узагальнили трактування науковців, шляхом надання авторських визначень економічних категорій. Результативність показує ступінь досягнення поставленої мети, економічність – рівень економії вхідних витрат для

досягнення певного результату, продуктивність – показник рівня впливу кожного елемента або ресурсу на кінцевий результат, ефективність – узагальнюючий показник позитивної результативної діяльності, здатність приносити корисний ефект. Дані визначення дають змогу більш точно розуміти сутність таких економічних категорій як «ефективність», «результативність», «економічність» та «продуктивність» та є підґрунтям для подальшого дослідження шляхів та методів економічної оцінки ефективності.

Список літератури

- Макконнелл К. Р. *Економікс: принципи, проблеми и политика* / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с.
- Петти В. *Классика экономической мысли: Сочинения* / В. Петти, А. Смит, Д. Рикардо, Дж. Кейнс, М. Фридмен. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 896 с.
- Grafton R. Q. *Private property and economic efficiency: a study of a common-pool resource* / R. Q. Grafton, D. Squires, K. J. Fox // *Journal of Law and Economics*. – 2000. – Vol. 43, No. 2, – P. 679-714.
- Череп А. В. *Ефективність як економічна категорія* / А. В. Череп, Є. М. Стрілець // *Ефективна економіка*. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26
- Гупало А. О. *Визначення змісту понять: «ефект», «ефективність» та «результативність»* / А. О. Гупало // *Проблеми формування нової економіки XXI століття: матеріали V Міжнарод. наук.-практ. конф.*, 21–22 груд. 2012 р.: у 3 т. – Дніпропетровськ – С. 6-9.
- Райзберг Б. А. *Современный экономический словарь* / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2010 – 512 с.
- Білецька К. Ю. *Сутність категорії "Економічна ефективність виробництва"* / К. Ю. Білецька // *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. – 2014. – Вип. 150. – С. 74-81.
- Кравченко Х. В. *Сутність економічної категорії ефективності та визначення її на транспорті* / Х. В. Кравченко // *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту*. – 2014. – Вип. 8. – С. 48-55.
- Окороков Д. С. *Эффективность как экономическая категория* / Д. С. Окороков // *Вестник Саратовского госагроуниверситета им. Н. И. Вавилова* – 2013 – № 10 – С. 88-90.
- Морщенок Т. С. *Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття "ефективність"* / Т. С. Морщенок, О. М. Біляк // *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2016. – Вип. 1. – С. 7-13.
- Літвінова В. О. *Економічна ефективність: сутність та форми* / В. О. Літвінова // *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. – 2014. – № 2. – С. 43-45.
- Щербатюк В. В. *Суть ефективності як економічної категорії* / В. В. Щербатюк // *Економіка і організація управління*. – 2016. – № 4 – С. 390-395.
- Полегенька М. А. *Теоретична сутність економічної категорії "ефективність"* / М. А. Полегенька // *Агросвіт*. – 2016. – № 10. – С. 69-74.94.
- Говорушко Т. А. *Ефективність як економічна категорія* / Т. А. Говорушко // *Наукові праці НУХТ*. – 2007. – № 20. – С. 74–76.
- Осипов В. І. *Дослідження категорії «ефективність» в системі соціально-економічного розвитку суспільства* / В. І. Осипов // *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. – 2016. – № 1. – Т. 15. – С. 49-66.
- Ємець Ю. Г. *Економічна ефективність як основа конкурентоспроможності підприємства* / Ю. Г. Ємець // *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. – 2013. – № 769. – С. 156-160.
- Угланов П. Н. *Сущность экономической эффективности производства* / П. Н. Угланов // *Вестник ТГУ*. – 2007. – Выпуск 3 – С. 65-75.
- Братанич М. В. *Визначення сутності економічної ефективності та класифікація її видів* / М. В. Братанич, Т. В. Полозова // *Економіка промисловості*. – 2010. – № 4. – С. 153-155.
- Перерва П. Г. *Управління інноваційною діяльністю* // *Маркетинг: Підручник* / О. А. Старостіна, Н. П. Гончарова, С. В. Крикавський, та ін., за ред. О. А. Старостіної. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
- Косенко А. П. *Экономическая оценка инновационного потенциала* / А. П. Косенко, Д. Коциски, О. И. Маслак, П. Г. Перерва, Д. Сакай.- Монография / Под ред. проф. Перервы П. Г. и проф. Д. Коциски – Харьков-Мишкольц: НТУ „ХПИ”, Мишкольц,техн.ун-т, 2009. – 170 с.
- Перерва П. Г. *Анализ финансового состояния предприятия* / П. Г. Перерва, О. Н. Савенкова // *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПИ"*: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПИ", 2002. – № 11-2. – С. 118-121.
- Старостіна А. О. *Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч.* / А. О. Старостіна, Н. П. Гончарова, С. В. Крикавський та ін.; за ред. А. О. Старостіної. – К.: Знання, 2009. – 1070 с.
- Перерва П. Г. *Комплекс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи* / П. Г. Перерва // *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПИ"*: зб. наук. пр. Сер.: Економічні науки. – Харків: НТУ "ХПИ", 2017. – № 24 (1246). – С. 153-158.
- Косянчук Т. Ф. *Результативність діяльності підприємства та її діагностика* / Т. Ф. Косянчук, Ю. Г. Галкіна // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 121-124.
- Демченко А. О. *Про сутність понять "ефективність" та "результативність" в економіці* / А. О. Демченко, О. І. Момот // *Економічний вісник Донбасу*. – 2013. – № 3. – С. 207-210.
- Панкратов А. Б. *Результативность труда как социально-экономическая категория* / А. Б. Панкратов // *Проблемы экономики и менеджмента*. – 2011. – № 1. – С. 7-18.
- Васін С. М. *Природа и сущность понятия эффективности системы управления предприятием* / С. М. Васін, О. А. Мамонова // *Вектор науки ТГУ*. – 2012. – № 4. – С. 229-232.
- Лимарев Ю. А. *Эволюция категории "эффективность" в экономической науке* / Ю. А. Лимарев, П. В. Лимарев // *Universum: Экономика и юриспруденция: электрон. научн. журн.* – 2014. – № 4. URL: <http://univsum.com/ru/economy/archive/item/1169>
- Коган А. Б. *Теоретические аспекты эффективности экономических систем* / А. Б. Коган, Н. П. Болдырева // *Вестник ОГУ*. – 2006. – № 8. – С. 45-55.
- Смірнова К. В. *Синтетический подход к оценке эффективности стратегий промышленных предприятий* / К. В. Смірнова, А. М. Спіріна // *Вестник ОГУ*. – № 13. – 2012. – С. 323-328.
- Агиевич Т. Г. *Особенности выбора критериев оценки эффективности системы управления* / Т. Г. Агиевич, Т. А. Даева // *Политематический журнал научных публикаций «Дискуссия»* – 2014. – № 4. – С. 56-61.
- Тишутина О. И. *Бюджетные расходы: вопросы эффективности, результативности и разработка системы показателей оценки* / О. И. Тишутина, А. В. Михайлов // *Проблемы современной экономики*. – 2012. – № 4. – С. 195.
- Капінус Л. В. *Теоретичні основи сучасної концепції продуктивності* / Л. В. Капінус // *Наукові праці НУХТ*. – 2007. – № 22. – С. 116-119.
- Перерва П. Г. *Дослідження категорій "ефективність", "результативність" та "економічність"* [Електронний ресурс] / П. Г. Перерва, А. В. Кравчук // *Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі: зб. тез наук. робіт 2-ї Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнарод. участю, 28-30 листопада 2017 р.* / Кременчуцький нац. ун-т ім. Михайла Остроградського. – Електрон. текстові дані. – Кременчук, 2017. – С. 149-152.

References (transliterated)

- McConnell K. R. *Economics: Principles, Problems and Politics* / K. R. McConnell, S. L. Brue. – Moscow.: INFRA-M, 2003. - 972 p.
- Petty V. *Classical of Economic Thought: Works* / V. Petty, A. Smith, D. Ricardo, J. Keynes, M. Fridman. – Moscow.: Izv-EXXO-Press, 2000. – 896 p.
- Grafton R. Q. *Private property and economic efficiency: a study of a common-pool resource* / R. Q. Grafton, D. Squires, K. J. Fox // *Journal of Law and Economics*. – 2000 43, No. 2, – pp. 679-714.

4. Cherep A. V. *Efficiency as an Economic Category* / A. V. Cherep, E. M. Sagitlet // *Effective Economics*. – 2013. – No. 1. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26
5. Gupalo A. O. *Definition of the content of concepts: "effect", "efficiency" and "effectiveness"* / A. O. Gupalo // *Problems of the formation of a new economy of the XXI century: materials V International. science-practice Conf.*, 21-22 dec. 2012: at 3 tons – Dnipropetrovsk – pp. 6-9.
6. Raizberg B. A. *Contemporary Economic Dictionary* / B. A. Rayzberg, L. Sh. Lozovsky, E. B. Starodubtseva. – Moscow: INFRA-M, 2010. – 512 p.
7. Biletska K. Yu. *The essence of the category "Economic efficiency of production"* / K. Yu. Biletska // *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko*. – 2014. – Is. 150. – pp. 74-81.
8. Kravchenko Kh. V. *The essence of the economic category of efficiency and its definition in transport* / Kh. V. Kravchenko // *Collection of scientific papers of the Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan. Problems of transport economy*. – 2014. – Is. 8. – pp. 48-55.
9. Okorokov D. S. *Efficiency as an Economic Category*. / D. S. Okorokov // *Bulletin of Saratov State Agrarian University named after. NI Vavilov* – 2013 – No. 10– pp. 88-90.
10. Morshchenko T. S. *An overview of approaches to the definition of the economic essence of the notion of "efficiency"* / T. S. Morshchenko, O. M. Bilyak // *Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*. – 2016. – Is.1 – pp. 7-13.
11. Litvinova V. O. *Economic efficiency: essence and forms* / V. O. Litvinova // *Bulletin of the Berdyansk University of Management and Business*. – 2014. – No. 2. – pp. 43-45.
12. Shcherbatyuk V. V. *Essence of efficiency as an economic category* / V. V. Shcherbatyuk // *Economics and management organization*. – 2016 – No. 4 – pp. 390-395.
13. Polezhenka M. A. *Theoretical essence of the economic category "efficiency"* / M. A. Polaghenka // *Agrosvit*. – 2016. – No. 10. – pp. 69-74.94.
14. Govorushko T. A. *Efficiency as an Economic Category* / T. A. Govorushko // *Scientific Papers NUHT*. – 2007. – No. 20. – pp. 74-76.
15. Osipov V. I. *The study of the category "efficiency" in the system of socio-economic development of society* / V. I. Osipov // *Market Economics: Modern Theory and Practice of Management*. – 2016. – No. 1. –T. 15. – pp. 49-66.
16. Yemets Yu. G. *Economic efficiency as the basis of enterprise competitiveness* / Yu. G. Yemets // *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Issues*. – 2013. – No. 769. – pp. 156-160.
17. Uglanov P. N. *Essence of economic efficiency of production* / P. N. Uglanov // *Bulletin of the TGU*. – 2007. – Issue 3 – pp. 65-75.
18. Bratanich M. V. *Determination of the essence of economic efficiency and the classification of its species* / M. V. Bratanych, T. V. Polozova // *Economy of industry*. – 2010. – No. 4. – pp. 153-155.
19. Pervorova P. G., *Management of Innovative Activities* // *Marketing: Textbook* / O. A. Starostina, N. P. Goncharova, E. V. Kricavsky, et al., Ed. O. A. Starostina. – K.: Knowledge, 2009 – 1070 p.
20. Kosenko A. P. *Economic Assessment of the Innovative Potential* / A. P. Kosenko, D. Kotsiski, O. I. Maslak, P. G. Pererva, D. Sakai . – Monograph / Ed. prof. Pererva P.G. and prof. D. Kotsysky - Kharkiv-Miskolc: NTU "KhPI", Miskolcs.techn.un-t, 2009. – 170 p.
21. Pererva P. G. *Analysis of the financial state of the enterprise* / P. G. Pererva, O. N. Savenkova // *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine. tech Un-th "KHPI": Sb. sciences Temat ave. vip : Technical progress and production efficiency*. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2002. – No. 11-2. – pp. 118-121.
22. Starostina A. O. *Marketing: theory, world experience, Ukrainian practice: handbook* / A. O. Starostina, N. P. Goncharova, E. V. Kricavsky and others; for ed. A. O. Starostina. – Kyiv: Knowledge, 2009. – 1070 p.
23. Pererva P. G. *Compensation Program of an Industrial Enterprise: Essence and Tasks* / P. G. Pererva // *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine. tech Un-th "KHPI": Sb. sciences pr sir : Economics*. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2017. – No. 24 (1246). – pp. 153-158.
24. Kosyanchuk T. F. *Efficiency of the enterprise activity and its diagnostics* / T. F. Kosyanchuk, Yu. G. Galkin // *Bulletin of the Khmelnytsky National University*. – 2009. – No. 3. – pp. 121-124.
25. Demchenko A. O. *About the essence of the concepts of "efficiency" and "efficiency" in the economy* / A. O. Demchenko, O. I. Momot // *Economic Bulletin of the Donbas*. – 2013. – No. 3. – pp. 207-210.
26. Pankratov A. B. *The Effectiveness of Labor as a Socioeconomic Category* / A. B. Pankratov // *Problems of Economics and Management*. – 2011. – No. 1.
27. Vasin S. M. *The nature and essence of the concept of the efficiency of the enterprise management system* / S. M. Vasin, O. A. Mamonov // *The Science of the TSU*. – 2012. – No. 4. – pp. 229-232.
28. Limarev Yu. A. *Evolution of the category "efficiency" in economic science* / Yu. A. Limareva, P. V. Limarev // *Universum: Economics and jurisprudence: electron. scientific jourm* – 2014 – No. 4. URL: <http://universum.com/en/economy/archive/item/1169>
29. Kogan A. B. *Theoretical Aspects of the Efficiency of Economic Systems* / A. B. Kogan, N. P. Boldyreva // *Vesnyia of the OGU*. – 2006. – No. 8. – pp. 45-55.
30. Smirnova K. V. *A synthetic approach to the evaluation of the effectiveness of strategies of industrial enterprises* / K.V. Smirnova, A. M. Spirina // *Bulletin of the Department of Public Administration*. – No. 13. – 2012. – pp. 323-328.
31. Agievich T. G. *Features of the choice of criteria for evaluating the efficiency of the control system* / T. G. Agievich, T. A. Daeva // *The Polytechnic Journal of Scientific Publications "Discussion"* – 2014. – No. 4. – pp. 56-61.
32. Tishutin O. I. *Budget expenditures: issues of efficiency, effectiveness and development of a system of evaluation indicators* / O. I. Tishutin, A. V. Mikhailov // *Problems of modern economics*. – 2012. – No. 4. – pp. 195.
33. Kapinus L. V. *Theoretical Foundations of the Contemporary Productivity Concept* / L. V. Kapinus // *Scientific works of NUKHT*. – 2007. – No. 22. – pp. 116-119.
34. Pererva P. G. *Research on the categories of "efficiency", "efficiency" and "profitability"* [Electronic resource] / P. G. Pererva, A. V. Kravchuk // *Strategic prospects for the development of economic actors in an unstable economic environment: . thesis of sciences. Works of the 2nd Interukr. science-practice internet conf. from international Participation, November 28-30, 2017 / Kremenchug Nats. Un-t them. Michael Ostrogradsky – electron text data – Kremenchug, 2017. – pp. 149-152.*

Надійшла(received) 16.03.2018

Відомості про авторів /Сведения об авторах / About the Authors

Перерва Петро Григорович(Перерва Петр Григорьевич, PerervaPetroGrigorovich) – доктор економічних наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувач кафедри організації виробництва та управління персоналом; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6256-9329>; e-mail: pgpererva@gmail.com

Кравчук Аліна Василівна(Кравчук Алина Васильевна, KravchukAlinaVasyilivna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», аспірант кафедри організації виробництва та управління персоналом; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6384-9795>; e-mail: alina.kravchuk1601@gmail.com